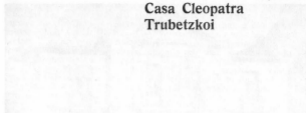

Vechi case bucureștene : Casa Cleopatra Trubetzkoï

Pe Podul Mogoșoaiei, actualmente Calea Victoriei, veche arteră de circulație a Bucureștilor, pe la începutul secolului trecut, începuseră să se înșire ca mărgelile pe apă și în partea de Nord case arătoase ale boierilor. Sînt case mari cu camere multe și salon de primire, bogat mobilate după model occidental, vienez sau parizian, cu nenumărate dependențe pentru numeroșii oameni de serviciu, în special robi, și cu imensele curți dintre care unele atingeau o suprafață de la patru pînă la zece mii de metri pătrați.

Casa boierească, lipsită de ornamentații arhitecturale, — situată între casa generalului George Manu și casa Faca (închiriată multă vreme Legației Italiei), care face colțul cu strada numită azi Locotenent Lemnea, — e casa renumitei prințese Cleopatra Trubetzkoï.

Generația noastră a apucat-o așa cum se vede și azi, simplă, masivă și spoită totdeauna cu alb ; în ultimul timp i s-a schimbat culoarea în galbui. Cum va fi arătat altădată și cînd, anume precis, a fost construită nu știm ; cel mult putem spune că, construcția ei, datează din prima jumătate a secolului al XIX-lea.

În această casă a locuit prințesa Cleopatra Trubetzkoï pînă la moarte. Strănepoată și nepoată de trei domnitori, ea este fiica marelui ban Costache Ghica¹, — căsătorit cu Ruxandra Cantacuzino — și unul din numeroșii copii ai lui Dumitrachi Ghica (1718—1808), frate cu Grigore Ghica domnitorul Moldovei, cel decapitat de turci în 1777.

Din cele trei căsătorii, Dumitrachi Ghica a avut 24 copii² din care au trăit 14, iar din aceștia Costache, tatăl Cleopatrei Trubetzkoï, era cel mai mare fiu, frate vitreg cu foștii domnitori ai Munteniei, Grigore Ghica (1822—1828) și Alexandru Dim. Ghica (1834—1842), fost mai tîrziu și calmacam al țării.

Costache Ghica³ zis Brigadier⁴, căci servise în armata rusească unde căpătase cin (grad) de general de brigadă, după moartea tatălui său în-

¹ Octav George Lecca, *Genealogia a 160 de case din Țara Românească și Moldova*, București, 1911, planșa 40.

² C. Gane, *Trecute clipe de doamne și domnițe*, vol. III, p. 118.

³ După informațiile genealogistului George D. Florescu, Dumitrachi Ghica a murit la 29 decembrie 1808 și a fost înmormîntat la 2 ianuarie 1809.

Costache Ghica s-a născut în București la 1784 și a murit la Brașov în 1822. A fost căsătorit cu Ruxandra fiica lui Radu Cantacuzino. Copiii acestora sînt : 1. Maria, căsătorită cu Theodor Văcărescu-Furtună. 2. Scariat, necăsătorit, fără urmași. 3. Matei 1828, căsătorit de două ori, 1) Elisabeta Văcărescu, 2) Zoe Băleanu în 1811.

1. Casa Trubetzkoj-Nenciu (starea actuală, 1871).

timplată în 1808, deveni proprietarul casei părintești, aflată pînă nu de mult în fața actualiei săli Comedia a Teatrului Național.

În 1812, după arderea palatului domnesc (Curtea Nouă) din Dealul Spierei, Vodă Caragea, negăsind o clădire mai nimerită, închirie casele lui Costache Ghica și se mută în ele.

Cleopatra Trubetzkoj s-a născut probabil în această casă, în deceniul al noulea al secolului al XVIII-lea — 1786 — și a fost botezată de una din rudele sale, poate de Cleopatra Filipescu, căsătorită prima dată cu Nicolae Cantacuzino și a doua oară cu Ghica, sau poate de cealaltă Cleopatra, născută tot Filipescu, dar căsătorită cu general Fonton. Se pare că în această casă și-a petrecut copilăria Cleopatra Ghica și acolo a auzit ea multe din întâmplările acelor ani care su zbuclumât atît de mult principatele noastre.

Poate că încă nu trecuse ocupația rusească din 1806—1812, terminată prin Pacea de la București, încheiată între ruși și turci, și nici Vodă Caragea nu închiriasc casa, cînd frumoasa și bogata rudă domnească, Cleopatra Ghica, a fost căsătorită⁵ cu prințul Sergiu Trubetzkoj. Tatăl

de care a divorțat în 1815. 4. Cleopatra, căsătorită cu prințul Sergiu Trubetzkoj. 5. Elena, căsătorită cu Nicolae Glogoveanu. 6. Sultana, căsătorită cu Constantin Zefcari. 7. Ecaterina, căsătorită cu Ion Hîrcănescu.

⁴ Gheorghe Crutcescu, *Podul Mogoșoaiei*, București, [s.a.], p. 144.

⁵ Billecoq — Adolphe Etienne (1800—1874) consul general al Franței în Muntenia unde a stat de la 1839—1846 — spune că, prințesa Cleopatra Trubetzkoj s-a căsătorit

său, care desigur cunoștea și limba rusească și avea simpatie pentru nobilimea rusă în mijlocul căreia își petrecuse câțiva ani, a considerat că a făcut o bună partidă căsătorindu-și fiica cea mai mare cu un reprezentant al uneia din cele mai înalte familii nobiliare din Rusia.

După nuntă, care desigur a fost una din cele mai renumite din acea vreme, cu participarea protipendadei din țară și a rudelor sau cunoscuților mirelui, toamnătecul priet, probabil ofițer în armata de ocupație, și-a luat frumoasa și tinăra soție și a plecat cu ea în Rusia, ducând o viață de belșug și lux în marea și numeroasa nobilime rusească, care, în decursul timpului, a cunoscut altele românce frumoase căsătorite acolo. Desigur că a trăit în Rusia într-un palat frumos, cu mobilier luxos, și s-a bucurat de venitul unor întinse moșii. Dar această mulțumire n-a fost de lungă durată, fiindcă soțul ei, fiind mult mai în vârstă, a murit mai devreme. După această dată, fără să știm precis când, având nevoie de o destindere sufletească, Cleopatra s-a dus în Franța și s-a stabilit la Paris, unde, după moda timpului, își avea salonul său de primire. Acolo, printre scriitorii tineri din acea vreme, venea și Lamartine, iar la una din ședințe el a avut marea plăcere să asculte pe prințesă citindu-i poezia *Lucul* în traducere românească făcută de ea ⁷.

Dorul de patrie însă a făcut-o să se întoarcă în țară și să se stabilească în București în casa ei de pe Podul Mogoșoanei. Probabil că a fost îndemnată la această întoarcere și de unchiul ei Alexandru Dim. Ghica care, în 1834, ajunsese domnitor al țării.

După cum se vede dintr-un portret ⁸ de epocă, Cleopatra Trubetzkoï era o femeie excepțional de frumoasă. Avea un obraz alb încadrat de zulfii unui păr negru și mătășos. Foarte elegantă, purta cele mai noi toalete comandate direct la Paris; pălăriile sale de catifea sau mătase, în tonul rochiilor, erau împodobite cu penaj alb de struț, iar ca o notă caracteristică a bogăției și a vremii, purta nenumărate bijuterii de preț, inele, brățări și în special o splendidă cruce cu briliante la gât⁹.

Relativ tinăr și foarte frumoasă la întoarcerea ei în țară, neavând copii, Cleopatra ar fi putut să se recăsătorească, fiind dorită de atîția boieri de frunte. În vanitatea ei însă a preferat să rămână văduvă, ca să nu renunțe la titlul de prințesă. Asta nu înseamnă că era lipsită de sentimen-

în 1839. Acesta însă nu avea de unde ști precis, fiindcă pe acea vreme nu era în țara noastră, și apoi, Cleopatra, născută în 1786 ar fi fost prea bătrână, în vîrstă de 42 ani, ca să se căsătorească tocmai atunci.

⁷ George Fotino, *Din vremea Renașterii naționale a Țării Românești. Boierii Golești, București, 1939, vol. II, p. 96 nota.*

⁸ Hurmuzaki, vol. IV, partea II, București, 1913, p. 1035.

⁹ Petre Gîrboviceanu, *Șapte biserici cu averea lor proprie*, București, 1904 (planșa I, cu genealogia familiei Ghica.)

⁸ Billecoq, într-un raport al său, din 17 noiembrie 1844, trimis la Paris ministrului de externe Guizot, spune printre altele că sotul Cleopatrei Trubetzkoï (cousine germane cu domnitorul Gh. Bibescu era „frère cadet” cu faimosul prinț Trubetzkoï implicat în conspirația de la 1825 (mișcarea decembristă), care a fost exilat în Siberia. Hurmuzaki, vol. IV, partea II, București, 1913, p. 1035.

⁹ G. Bogdan-Duică, *Scriitori din București, Cîteva momente din istoria salonului românesc*, în „Luceafărul”, anul V (1906) nr. 6 — 10, pp. 209—214.

⁷ George Fotino, op. cit., vol. I, p. 10.

⁸ George D. Florescu ne-a comunicat că acest portret a fost cumpărat de Muzeul Municipal, prin 1935, de la d-na Grădișteanu, strănepoata Cleopatrei Trubetzkoï.

tuă dragostei și că nu avea afecțiuni pentru nici un bărbat. Deși nu putem preciza dacă a avut sau nu vreun prieten în intimitatea sa, totuși, dintr-o mărturie a timpului, știm că era sentimentală și că îi plăceau bărbații manierați, sensibili și cuțli. Acest fapt reiese din scrisoarea Anei Racoviță, trimisă în 1839 fratelui ei Ștefan Golescu, în străinătate, în care-i spune : „Cleopatra Trubetzkoj spune că numai tu îi plăci și că Nicolae (Nicolae C. Golescu) nu i-a făcut aceeași impresie. Vrea pe cineva care să ofteze mereu, să fie sentimental”¹⁰.

Fiind o femeie bogată, cultă și extrem de manierată și avind o casă încăpătoare, mobilată luxos ca la Paris, tinăra văduvă a deschis salon de primire și la București, după cit se pare în 1838, adică chiar în anul întoarcerii sale în țară.

În salonul ei, la care participa tot tineretul progresist din acea vreme, se discutau probleme la ordinea zilei, se făcea trecerea în revistă a chestiunilor interne și externe, se citea literatură, poezie, proză și teatru și se asculta muzică. Bineînțeles că nu se trecea cu vederea nici moda pariziană, precum și alte probleme mărunte.

Dintre scriitorii noștri I. Heliade Rădulescu, Cezar Bolliac și Grigore Alexandrescu au participat regulat la ședințele sale și nu puține din producțiile lor literare din acea epocă au fost citite pentru prima dată acolo. Cu toate că nu avem nici o însemnare despre alți scriitori din Muntenia care au frecventat acest salon, bănuim totuși că printre cei neaminiți a fost și Ion Ghica ; el nu era străin de nici o mișcare literară și artistică din țara noastră și n-ar fi putut să ocolească pe Cleopatra Trubetzkoj, cu care era rudă și în raporturi de bună prietenie. Mihail Kogălniceanu și Vasile Alecsandri, când veneau în București, nu uitau de asemenea să treacă și ei prin salonul prințesei Trubetzkoj.

În această vreme însuși domnitorul Alexandru Dim. Ghica, unchiul ei, a sprijinit mult dezvoltarea artelor și literaturii române, frații lui de asemenea, iar soțiile lor, Catina banului Mihail Ghica (mama Dorei d'Istria) și Marițica spătarului Costache Ghica, în salonul de la curtea domnească și în al lor personal încurajau literele, instruirea și manifestările culturale și artistice de tot felul, tipărirea lucrărilor originale și a traducerilor în special din limba franceză.

Vara, când muncile agricole erau în toi, prințesa Trubetzkoj își petrecea o parte din timp la moșia sa Băicoi unde, în frumoasa casă ce avea acolo, poftea pe literații noștri. Cezar Bolliac¹¹ era un nelipsit și în 1844, i-a lăudat talentul, priceperea și frumusețea.

Vizitatorii străini din această epocă au cuvinte de laudă despre curtea domnească și despre saloanele bucureștene printre care se numără desigur, la loc de frunte, și acele al prințesei Cleopatra Trubetzkoj. Iată ce spune în această privință prințul Anatole de Demidoff în trecerea lui pe la noi, în drumul său de la Paris spre Petrograd : „Nu cunosc nici un oraș în Europa unde să se poată aduna o societate mai cu desăvârșire plăcută, unde cel mai bun ton să fie totdeauna unit cu cea mai dulce veselie. Bunele maniere ale capului de familie, tonul grațios și talentele

¹⁰ George Potra, op. cit., vol. I, p. 10 ; vol. II, p. 84.

¹¹ Poezia „La Prințesa K. Trubetzkoj”. Băicoiu, sept. 1844, în Cezar Bolliac, *Memoriști și poezii*, ediție îngrijită de Petre V. Haneș, București, editura Minerva, 1915, pp. 232—233.

femeilor, înlesnirea și puritatea cu care se vorbesc limbile Europei centrale, toate se unesc spre a vă convinge că această societate este deopotrivă cu toate societățile cele mai deosebite ce se pot găsi în Europa". Părerea lui Demidoff este confirmată de Dora d'Istria în *Femeile din Orient*¹² și reprodusă de unele studii¹³ mai noi.

Nu lipsesc date în legătură cu activitatea salonului între 1844—1847, dar dacă nu le avem nu înseamnă că n-au existat, fiindcă, după cum vom vedea mai jos, ea a continuat.

În salonul ei se făcea și asculta muzică aleasă. Virtuozii români și străini erau cei mai agreabili mosafiri, iar printre cei puțini invitați la ședințele muzicale, ne vine să credem că n-a lipsit nici Dumitru G. Florescu (1827—1875), cel de-al patrulea fecior al marelui vornic Iordache Florescu și al soției acestuia Anica, fiica lui beizadea Grigore M. Șuțu.

Este imposibil ca tânărul Dumitru Florescu să nu fi frecventat acest salon și să nu se fi produs acolo; el a putut fi invitat prin poetul Grigore Alexandrescu, prietenul ambelor familii, care, desigur, a vorbit călduros prințesei Trubetzkoi de meritele și talentul său muzical. De altfel, cum s-a dovedit mai târziu, Dumitru Florescu a fost unul din puținii și talentații compozitori români din secolul al XIX-lea. Pentru pricepera și calitățile lui muzicale, el a fost însărcinat în 1850 de domnitorul Barbu Știrbei, ca împreună cu Louis Wiest, profesor german de muzică „să alcătuiască un proiect de program pentru viitoarea Academie de Muzică din București". Dintr-un articol¹⁴ scris de nepotul său George D. Florescu, aflăm că muzicantul, o fire sentimentală și cu o voce sonoră de tenor liric, a făcut mai târziu frumoase studii muzicale la Paris cu profesori de seamă ca: Emile Chevė, Halevy, Lecoupey, Auber, Louis Perrot și Levasseur și a devenit „un adinc cunoscător al literaturii străine și al muzicii occidentale".

Și tot în legătură cu activitatea muzicală a salonului mai sus amintit, bănuim că vestitul pianist Leopold Mayer¹⁵, în 1843, când a dat câteva concerte în București, s-a produs și în salonul prințesei Trubetzkoi. Dar dacă pe acesta numai îl presupunem, apoi sîntem siguri că marele compozitor Franz Liszt, în 1847, în drumul lui spre Petrograd, trecînd prin Principatele noastre, a dat primul său concert în București în salonul acestei femei culte și manierate și cu mult gust artistic¹⁶. Probabil că Liszt și-a ales acest loc, pentru mai multe motive: întâi, fiindcă salonul ei își crease o reputație muzicală deosebită, iar în al doilea rînd fiindcă prințesa era o femeie care putea să dea destule informații maestrului în legătură cu viața culturală și artistică din Rusia, unde ea petrecuse atîția ani și unde el se ducea să concerteze.

În 1841, ca o activitate mărunță a prințesei, ea botează pe cei doi copii ai Zincuței ce fusese fiica din flori a uneia din surorile sale, pe care, fără să destăinuiască nimănui, o dăduse s-o crească și s-o înfizeze visticeresea

¹² *Les Femmes en Orient*, 2 vol., Zürich, 1859—1860. Bartolommeo Cechetti, bibliograful Dorei d'Istria, spune că s-a tradus în grecește în 1861 și în rusește în 1863.

¹³ Radu Ionescu, *D-na Dora d'Istria*, în „Revista română”, București, 1862, vol. II, pp. 21—22, și G. Bogdan Duică, *op. cit.*

¹⁴ George D. Florescu, *Dumitru G. Florescu*, în „Ilustrația”, anul IV (1927), nr. 139—141.

¹⁵ *Vestitorul românesc*, 1843, p. 349.

¹⁶ George Fotino, *op. cit.*, vol. II, p. 94.

Elena Urziceanu. Unul din acești copii a fost botezat Alexandru și a devenit mai târziu generalul Alexandru Candiano-Popescu, iar celălalt a fost fratele generalului, botezat cu numele Sergiu, după numele prințului Trubetzkoi¹⁷.

În anul următor — 1842 — pentru anumite interese materiale prințesa Cleopatra Trubetzkoi este obligată să meargă la Petrograd. În călătoria ea a fost însoțită de omul ei de încredere, pitarul Ion Deleanu, iar pașaportul¹⁸ ce i s-a dat, valabil pe trei luni, a fost vizat în București de Dașcov, reprezentantul Rusiei.

Un an mai târziu, adică în 1843, ea face o reclamație la Departamentul Vistieriei, iar acesta dă ordin judecătoriei comerciale din Brăila să pună sechestru pe moșia Trei-Movile a malorului Costache Filipescu care nu-i plățise la timp o datorie de 260 galbeni, ce-l împrumutase cu zăpis¹⁹. Pe lista de subscripție²⁰ a anului 1846—1847 făcută pentru „Asociația Literară” (alestită de intelectualitatea de frunte din București), Cleopatra Trubetzkoi este trecută cu suma de patru galbeni, ceea ce echivala cu 130 lei.

În anul 1852 ea înalță o frumoasă biserică pe moșia de la Băicoi. Pentru pictura acestei biserici s-a interesat desigur la atîția zugravi de icoane din acea vreme, printre care unii se bucurau de oarecare faimă. Cu această ocazie a descoperit o frumoasă icoană a Maicii Domnului care i-a atras atenția și care a îndemnat-o să-și îndrepte privirea și simpatia spre tînărul „meșter” care o zugrăvise.

La acea dată maistorașul Nicu (Nicolae Grigorescu) avea doi ani de ucenicie la pictorul Anton Chladek și dovedise un talent minunat și o factură de lucru care făcea din el un „colorist remarcabil” cu toate că nu avea decît 14 ani.

Aceste calități ale copilandrului pictor — ceea ce este un exemplu de „precocitate extraordinară” — la care nu este exclus să fi contribuit și unele recomandări, au convins pe prințesă să aleagă pentru pictarea bisericii pe tînărul N. Grigorescu.

Aceasta este numai o părere, o presupunere, fiindcă ar mai fi putut fi și altfel, și anume: Prințesa Trubetzkoi a convenit cu meșterul zugrav Niță Pirliescu, probabil pe baza unui contract scris, să-i picteze biserica. Meșterul Pirliescu și-a adus ca ajutor pe copilandrul Grigorescu pe care-l descoperise, în București, probabil la Tîrgul Moșilor, unde în acea vreme își vindea icoanele, pe care le așternea pe un mic surtucaș, pentru a fi privitye cît mai bine de mahalagii orașului sau de țărani din împrejurimi care veneau pentru diferitele tîrguleli. Este epoca care corespunde exact cu această îndeletnicire, după cum mi-a mărturisit-o răposatul bunul meu amic, Gheorghe N. Grigorescu, unicul fecior al marelui pictor. Și cum la acea dată N. Grigorescu avea un stoc întreg de astfel de icoane, printre care desigur și „cele 11 prăznicare, pictate pe ambele fețe și reprezentînd 22 scene, cu sărbătorile ortodoxe mai importante sau cu grupe de sfinți”, Niță Pirliescu și-a făcut socoteala că o bună parte din

¹⁷ General Al. Candiano-Popescu, *Amintiri din viața-mi*, București, 1944, vol. I, p. 18.

¹⁸ Colecția Emanoil Hagî-Mosco.

¹⁹ *Buletin Gazeta Oficială*, pe 1843, p. 422.

²⁰ *Anul 1848 în Principatele Române*, vol. I, București, 1902, p. 58.

pictura bisericii e și făcută, rămânând numai icoanele mari și ornamentarea pereților. Cu un preț ispititor, Piriiescu l-a convins pe tânărul pictor și l-a luat la Băicoi (bineînțeles cu aprobarea mamei, fiindcă era prima lui călătorie în afară de oraș) unde el a făcut ornamentarea bisericii, iar Grigorescu, care era mai talentat, a pictat icoanele altarului precum și cele șase icoane împărătești. Și în felul acesta se explică timpul record în care a fost făcută pictura bisericii de a putut fi terminată în 1853.

S-ar mai fi putut întâmpla și altfel, Niță Piriiescu l-a adus pe tânărul N. Grigorescu ca ajutor. Prințesa, aflându-se în timpul verii la moșie, a asistat cum se desfășoară pictura și văzând că tânărul se pricepe mai bine decât meșterul cu care făcuse contract, a intervenit ca toate icoanele să fie pictate de N. Grigorescu, rămânând ca Niță Piriiescu să-și pună numele ca zugrav patron. În ceea ce privește rapiditatea cu care a fost făcută lucrarea, nu este exclus ca Grigorescu să fi adus, după cum am spus mai sus, un stoc întreg de icoanițe ce le avea la București, și dacă admitem prin absurd că nu le-ar fi avut, cu tineretea, talentul și iuteala lui în ceea ce privește efectuarea lucrului, el ar fi putut termina toate icoanele la timpul convenit în contract.

Aceste explicații mai logice și mai verosimile, după părerea noastră, pot aduce unele limpeziri la articolul publicat de Gh. Opreșcu²¹.

În ceea ce privește raporturile cu surorile ei Sultana Zefcari, Ecaterina Bărcănescu și Maria Văcărescu-Furtună, Cleopatra Trubetzkoï era în bună amiciție numai cu aceasta din urmă.

După cum ne-a comunicat Const. Manu, fost ministru plenipotențiar în diferite țări ale Europei, în copilăria lui a văzut-o de atâtea ori pe Cleopatra Trubetzkoï, cu care era vecin de casă. Foarte bătrână²² la acea dată, era încă o femeie frumoasă și elegantă, cu siluetă distinsă. A murit în 1878, în timpul războiului de independență și a fost înmormintată în Cimitirul Belu din București.

După moartea ei, casa a fost cumpărată de bogatul neguțător și moșier Nenciu, probabil de origine bulgară. Acesta, în vanitatea lui, ca să știe toată lumea că proprietatea vestitei prințese Trubetzkoï îi aparține lui, a schimbat vechea monogramă a fostei proprietărease cu a lui. De atunci și pînă azi (1971) se poate vedea pe frontonul casei dinspre Calea Victoriei, inițiala N.

Unică fiică a lui Nenciu, numită Nyka, era născută la Craiova. Ea a avut ca institutoare pe o francezoaică prietenă bună cu institutoarea surorilor lui Nicolae Bălcescu. Din fragedă copilărie s-a dovedit foarte neasimilată, „un drac de copil”²³; se îmbrăca în haine de băiat și făcea tot felul de năzdrăvni. După o educație primită în casă, fu trimisă la Paris spre perfecționare, unde a stat câțiva ani. Cînd se întoarce la București, era o adevărată pariziană, cu cele mai distinse și rafinate maniere.

Nyka era o femeie foarte frumoasă și extraordinar de luxoasă, depășind-o chiar pe prințesa Trubetzkoï, avea însă o fire ambițioasă și era

²¹ G. Opreșcu, *Date noi despre azii de formație a lui Nicolae Grigorescu*, în „Stucii și cercetări de istoria artei”, 1955, nr. 3—4 pp. 161—166.

²² Petre Gîrbovicescu, *Șapte biserici cu averea lor proprie*, București, 1904, planșa I, genealogia familiei Ghica.

²³ Din însemnările manuscrise a unei doamne ce l-a fost prietenă și care dorește să rămîie anonimă.

extrem de pretențioasă, ceea ce a determinat-o să se căsătorească de mai multe ori.

Prima dată s-a căsătorit, la scurtă vreme după întoarcerea din Paris, cu Petrache Grădișteanu, un fruntaș al baroului și unul din cei mai de seamă oratori parlamentari din vremea lui ; președinte al Ligii Culturale din România și un estetician reputat, cu un dezvoltat rafinament pentru gust și frumos²⁴ Nyka însă nu era născută să fie o femeie liniștită, o bună și credincioasă soție a unui singur bărbat. În scurtă vreme tot Bucureștiul vorbea de frumusețea, eleganța și extravaganțele ei. Drept urmare, între tinerii căsătoriți se iviră neînțelegeri și dese certuri de ordin moral și material, după care urmă divorțul.

În loc să se astimpeze, Nyka a înregistrat câteva romane de dragoste, iar mai apoi, ca să se reabiliteze, osrecum, s-a căsătorit cu Alexandru Djuvara²⁵. Scriitor și om politic, își făcuse studiile secundare la liceul Louis le Grand din Paris, iar cele universitare la Sorbona ; a fost de nenumărate ori deputat și de câteva ori ministru de justiție, externe, industrie și comerț. A fost frate cu Trandafir Djuvara.

Dar și această căsătorie a fost de scurtă durată, deoarece Nyka era foarte risipitoare, acuzându-l în același timp pe el că este zgârcit, cu toate că cheltuia destul de mult.

După cîțva timp de viață liberă, s-a cumîntit, și, a treia oară, s-a căsătorit cu Theodor Capitanovici fost director și vice-guvernator al Băncii Naționale. În 1916 acesta a fost însărcinat să transporte tezaurul Băncii Naționale la Moscova.

Nyka Grădișteanu-Djuvara-Capitanovici era „femeia cea mai elegantă din București sfîrșitului veacului trecut. Frumoasa doamnă avea nu numai cingătoarea muscalului asortată cu culoarea rochiei pe care o purta, dar și căptușeala trăsorii, pe care punea să o schimbe în fiecare dimineață”²⁶.

Claymoor pseudonimul lui Mihail (Mișu) Văcărescu unchiul renumitei scriitoare Elena Văcărescu, care semna dările de seamă asupra vieții moderne din București în „La Roumanie Illustrée”, sau în ziarul „L'Indépendance Roumaine”, laudă foarte mult eleganța și luxul acestei femei. El, renumitul prezentator al petrecerilor protipendadei, baluri, serate, nunți și tot felul de sindrofii, precum și al „bătăliilor de flori”, de la Șosea, spune despre Nyka Capitanovici că era regina eleganței din București.

Într-o astfel de cronică²⁷ din 1882, în care ni se descriu cursele de cai, Claymoor spune că Nyka, căsătorită cu Petrache Grădișteanu pe acea vreme, era foarte admirată și foarte anturată. Cu această ocazie îi descrie și toaleta. Astfel, el spune că purta o rochie crem dintr-o bogată mătase lucioasă, stil Ludovic al XVI-lea, garnisită cu bumbi de aur acoperiți cu broderii de preț. Minunatul său cap era încadrat de o micuță pălărieoară din dantelă, prinsă de păr cu un ac de forma unui papagal, care nu mai poate să zboare.

²⁴ Victor Bîlculescu, *București și bucureșteni de ieri și de azi*, București, 1945, editura „Universul”, p. 153.

²⁵ Alexandru Djuvara (1858—1913).

²⁶ Gheorghe Crutescu, *Podul Mogoșoani*, București (f.a.), editura Socec, p. 285.

²⁷ *La Roumanie Illustrée*, 1882, p. 43.

Și acum încă două mărturii contemporane în legătură cu frumoasa și zvâpăiata Nyka Nenciu.

2-

Prima e a călătorului străin Topchi care, între 1880—1888, a fost de mai multe ori în țară și a cunoscut destul de bine viața și lumea bucu-reșteană. În însemnările²⁸ lăstate, el spune că numai pe două doamne din București nu le-a putut întâlni în saloanele ce-a frecventat. Prima, principesa Elena Bibescu „femeie de mare talent și de înaltă distincțiune, precum și artistă de renume, excelentă pianistă. A doua e Nyka Nenciu care „s-a învrăjbit cu societatea și societatea cu ea“. Cu toate acestea ea poate fi văzută la toate reprezentațiile de teatru și la plimbările de la „Șosea“ unde se remarcă înaintea tuturor.

Această femeie, spune Topchi — „te frapează la prima întâlnire prin frumusețea sa, prin eleganța toaletelor sale și prin grația ce o pune în purtarea acestora. După părerea mea, este una dintre femeile cele mai atrăgătoare din București. Cu talia înaltă, bine proporționată, mai mult foarte drăguță decât cu adevărat frumoasă, are un suris încântător, o voce delicioasă, și mers împărtășesc, — aceste două detalii din urmă atât de rare printre femeile românești. Reputația ei este bine cunoscută : se povestește despre călătorii cu Don Carlos, despre dragostii mici, fără sfârșit și, înainte de divorțul ei, se susținea că soțul ei, a cărui orbire era legendară, nu-i plătea toate superbele-i toalete. Toate acestea sînt care adevărate ? Este oare ea mai perversă sau numai mai frumoasă și mai puțin ipocrită decât celelalte femei ? Eu inclin, din parte-mi, către ultima presupunere“.

Nu e lipsit de interes a mai aminti un pasagiu, a acestui călător, care privește pe Nyka Nenciu și pe alte femei din București care divorțează foarte ușor. „Marele număr de femei divorțate care se întilnesc în înalta societate“ din București, spune el, este o „particularitate“ care izbește foarte mult pe străinul neobisnuit cu astfel de obiceiuri.

„Clasele de jos într-adevăr își permit rar luxul proceselor costisitoare de despărțire, și dacă unui țaran nu-i place femeia, o bate, pe urmă se împacă. Dar, pe măsură ce ne urcăm pe scara socială, divorțurile ajung din ce în ce mai numeroase. Aceasta însă nu scandalizează pe nimeni, căci totdeauna su grijă să găsească vreun motiv, care nu jignește buna-cuvîntă. Ceea ce un soț englez, bunăoară, se străduiește să dovedească publicului, un român își dă silința să ascundă. Divorțul poate de altcum să aibă loc și fără cea mai mică cauză de scandal, pe cale de consimțămînt mutual ; dar acest fel de a proceda fiind puțin cam zăbavnice, rar este pus în aplicare. Cel mai adesea, femeia este care cere divorțul și, fiindcă bărbatul nu se prezintă ca să facă opoziție, judecătorul îl acordă“. A doua mărturie e de la Mircea Heliade Rădulescu, nepotul scriitorului și luptătorului naționalist I. Heliade Rădulescu. De la acesta am aflat că mătușă-sa Sofia, fostă stareță la mănăstirea Ciorogirla, era bună prietenă cu Nyka Nenciu, de asemenea și cu soția lui Ion Ghica, cu toate că tatăl ei și cu soțul acesteia fuseseră în mare dușmănie pînă la moarte.

Sofia Heliade Rădulescu cînd venea la București, pentru treburile mănăstirii sau pentru a-și vedea rudele, nu uita niciodată să treacă pe la

²⁸ Topchi, A travers l'Orient et l'Occident (Récit de huit années de voyages), St.-Petersbourg, 1888, pp. 100—102.

Nyka, care se manifesta cu dărnicie pentru sfântul lăcaș, unde maica stareță era conducătoare. Cu ocazia acestor vizite, Sofia povestea nepotului său, că în afară de multe bunătăți cu care era servită, ca o specialitate a casei era iaurtul „care ședea în picioare la masă” și era tăiat în felii ca tortul. Acest fel de iaurt se pregătea în modul următor : se lua o anumită cantitate de lapte care se punea la fiert și se lăsa să fiarbă pînă cînd scădea la o treime din cantitatea inițială. Se lua apoi de pe foc de se răcea, iar după aceea se punea maia în el și iaurtul mai sus amintit era gata. Se servea rece, dar nu pus la gheață, ci numai ținut la pîvniță.

După trecerea din viață a celei mai cheluitoare femei din București, casa a adăpostit sediul Asistenței și Ocrotirilor Sociale. Mai tîrziu, casa Trubetzkoj-Nenciu — de pe Calesa Victoriei nr. 194 — a servit drept cămin de studențe, iar din 1954 pînă acum cîțiva ani, a fost sediul Institutului de Lingvistică ; actualmente în cuprinsul ei funcționează Centrul de cercetări fonetice și dinlectale depinzînd de Academia R.S.R.

La maison Cleopatra Trubetzkoj

RÉSUMÉ

A Bucarest, ville qui agrandit sa surface de plus en plus, qui modernise son aspect avec des constructions nouvelles et de nombreuses voies de circulation, le nombre des maisons anciennes qui possèdent un passé, qui intéressent les générations de notre époque, est tout à fait réduit.

Une de ces maisons est la maison qui se trouvait sur l'ancien Pont de Magosala (L'Avenue Victoria) qui, depuis sa construction a appartenu à plusieurs propriétaires, mais qui dans la tradition orale a maintenu son nom de la Maison Cleopatra Trubetzkoj.

Cleopatra née à Bucarest en 1786, fut la fille du grand ban Costache Ghica dit le Brigadier, frère aîné des princes régnants Grigore Ghica et Alexandru Dim. Ghica. Elle fut mariée par ses parents, entre 1804—1812, au prince Serge Trubetzkoj, officier de l'armée russe d'occupation à cette époque.

Dans son salon à Bucarest — où se réunissait la jeunesse progressiste de cette époque — on lisait de la littérature (prose, poésie, théâtre) et on discutait l'apparition de nouveaux ouvrages originaux, mais surtout des traductions des œuvres des auteurs français. On ne négligeait non plus dans ces discussions, les nouvelles de l'extérieur, la mode parisienne, les cancans du jour et ni d'autres problèmes de moindre importance.

Parmi nos écrivains, I. Hellade Radulescu, Cesar Boliac et Grigore Alexandrescu ont participé régulièrement à ses réunions, et bien des productions littéraires de cette époque furent lues pour la première fois dans cette maison.

Outre ceux qui ont été déjà mentionnés plus haut on peut, par déduction, ajouter citer le nom de Petruche Poenaru, de Ion Ghica qui participait activement à tout mouvement littéraire et artistique de notre pays, d'autant plus qu'il était parent et en relations amicales avec Cleopatra Trubetzkoj.

Lorsqu'ils passaient par Bucarest, M. Kogălniceanu et V. Alexandri n'oublièrent pas de visiter le salon de Cleopatra qui était une bonne roumaine, mise au courant avec tous les problèmes et qui était heureuse de tout progrès que son pays pouvait réaliser. Dans le salon de Cleopatra Trubetzkoj on faisait et on écoutait de la bonne musique.

Après la mort de Cleopatra en 1878, la maison fut achée par le riche ex-marchand, fermier et propriétaire de terres, Nenciu.

Dans cette maison eurent lieu, les trois mariages de la fille de Nenciu — Nyka — avec Petrache Grădișteanu, Alexandru Djuvara et Theodor Capitanovici et furent enregistrés différents romans d'amour dont tout Bucarest avait parlé.

Après sa mort, pour une assez longue période, la maison servit en tant que siège de la Société d'assistance et protection sociale, ensuite comme foyer pour les étudiantes. Depuis 1964 jusqu' il y a quelques années, elle fut le siège de l'Institut de linguistique, et actuellement elle fonctionne comme siège du Centre de recherches phonétiques et dialectales dépendant de l'Académie de la République Socialiste de Roumanie.

Liste des illustrations

1. La maison Cleopatra Trubetkoi.